

ЗАМОРСЬКА Л. І.

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича,
доцент кафедри теорії та філософії права юридичного факультету,
доктор юридичних наук, доцент

НОРМАТИВНІ ВЛАСТИВОСТІ ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ СИСТЕМИ СУЧАСНОГО ПРАВА

Поділ права на інститути пов'язаний з особливостями галузевого правового режиму, який пронизує правову матерію галузі та конкретизує системні групи правових норм, а також з елементним складом. Інститути права зосереджують у собі ознаки загального для всієї галузі режиму і демонструють особливості, які й визначають їх специфіку.

Аналізуючи наукові доробки в сфері загальнотеоретичної юриспруденції слід зауважити, що найбільш характерними властивостями інституту права як нормативного явища є:

1) комплексний зміст цього нормативно-правового явища, тобто інститут права — це завжди комплекс, певна сукупність правових норм. З єдиної норми інститут складатися не може. Це обґрунтовується тим, як зазначає Л. І. Дембо, що «будь-яка норма не може існувати без взаємозв'язку з іншими нормами, які в сукупності утворюють правовий інститут» [2, с. 94];

2) сукупність логічно замкнутих, відокремлених норм;

3) функціонування автономно, тобто має можливість здійснювати регулювання суспільних відносин незалежно від інших інститутів права [3, с. 263];

4) однорідність фактичного змісту — кожен інститут призначений для регулювання самостійної, відносно відокремленої групи правовідносин або окремих вчинків людей;

5) регулятивний характер, іншими словами, цей комплекс юридичних норм впливає на відносини певного виду і регулює різні варіанти розвитку певної життєвої ситуації. У цьому розумінні правовий інститут окреслює межі типових правовідносин;

6) взаємозв'язок і взаємодія між нормами права, які входять до різних правових інститутів, тобто правовий інститут включає не лише безпосередньо регулятивні норми права (правила поведінки), але й первинні, опосередковані ті, що беруть участь у регулюванні цього виду суспільних відносин. Ця ознака підкреслює взаємозв'язок двох різновидів загальних правових приписів, які через правові інститути завжди спільно задіяні у процесі правового регулювання. Слід також зазначити, що норми, які входять у правовий інститут, утворюють єдиний комплекс, виявляються в загальних положеннях, правових принципах, специфічних правових поняттях, що створює особливий, притаманний

цьому виду відносин, правовий режим регулювання. Саме вони надають його (інституту) змісту нормативний характер;

7) юридичні засоби впливу, інакше кажучи, своїми регулятивними якостями правовий інститут забезпечує «самостійний регулятивний вплив на певну частину відносин у суспільстві» [1, с. 121–122]. Правовий інститут має у своєму «арсеналі» повний набір юридичних засобів, необхідних для впливу на дане суспільне відношення;

8) внутрішня організація. Взаємозв'язок юридичних норм, що становлять правовий інститут, визначає його логічну конструкцію, завдяки якій він є «системно-цілісним, неподільним утворенням» у рамках системи права. Правовий інститут визначає коло суб'єктів цього виду відносин, їх правовий статус, права й обов'язки, а також об'єкти в різних випадках, які виникають у процесі життєдіяльності суспільства [6, с. 8–9];

9) нормативна відокремленість, тобто розмежування утворюючих правовий інститут норм у главах, розділах, частинах, інших структурних складових закону або іншого нормативно-правового акта [4, с. 81];

10) предметний характер — тобто правовий інститут присвячено регулюванню визначеного предмета — суспільних відносин;

11) абсолютна повнота правовідносин, що врегульовуються, тобто інститут права охоплює таку сукупність правових норм, що покликані забезпечувати безпрогальність врегульовуваних ним відносин. У силу цих властивостей будь-який інститут права виконує притаманну лише йому регулятивну функцію і не входить у колізію з іншими структурними елементами системи права;

12) його галузевий сутнісний зміст, який створюється з норм, що належать лише до певної галузі права.

Об'єктивною матеріальною передумовою інтеграції правових норм в інститути є наявність відповідного різновиду суспільних відносин.

Відповідно, інститут права — це конкретизована правовим режимом цілісність правових норм, за допомогою яких здійснюється регулювання групи суспільних відносин через застосування галузевого методу регулювання для досягнення спільної мети [5, с. 135].

Таким чином, правовий інститут, зважаючи на свої характерні нормативні властивості, визначається як регламентована та конкретизована правовим режимом цілісна сукупність однорідних юридичних норм, за допомогою яких здійснюється регулювання певної групи суспільних відносин через застосування відповідного методу правового регулювання з метою досягнення відповідної мети.

Список використаних джерел

1. Алексеев С. С. Структура советского права / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1975. – 264 с.

2. Дембо Л. И. О принципах построения системы советского права / Л. И. Дембо // Советское государство право. – 1956. – № 8. – С. 88– 98.
3. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Х. : Право, 2011. – 584 с.
4. Івчук Ю. Ю. Інститути трудового права / Ю. Ю. Івчук // Право і безпека. – 2003. – № 2– 3. – С. 80– 84.
5. Общетеоретическая юриспруденция : учебн. курс : учебн. / под ред. Ю. Н. Оборотова. – О. : Феникс, 2011. – 436 с.
6. Петров Д. Е. Отрасль права : автореф. дисс. на соиск. науч. степени кандидата юрид. наук со специальности 12.00.01 – теория и история государства и права ; история политических и правовых учений / Д. Е. Петров. – Саратов, 2001. – 22 с.

МЕЛЬНИЧУК О. С.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
науковий співробітник науково-дослідної частини, кандидат юридичних наук

КОЛЕКТИВНІ СУБ'ЄКТИ МІСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Аналіз суб'єктного складу міської правової системи, зумовлений антропологізацією та плюралізацією правового розвитку, має виходити також на проблему формування колективних суб'єктів міського права, які є не лише носіями суб'єктивних прав, юридичних обов'язків та законних інтересів, але й виступають при цьому активними їх здійснювачами.

Вважаємо, що статусна підсистема міської правової систем об'єднує у собі три класи суб'єктів: індивідуальні (городяни), організації (що належать як до числа юридичних осіб приватного права, так і до числа юридичних осіб публічного права), колективні (територіальна громада міста).

При цьому слід зазначити, що базовим суб'єктом міського права, існування якого суттєво відрізняє міську правову систему від інших видів правових систем, є місто. Дійсно, проблематика нормативно-функціонального наповнення міського права безпосередньо пов'язується з правовим статусом міст, механізмом визнання правового становища міста, напрямками дії міського права й низкою інших. Усе це набуває особливої значущості в умовах розвитку держави і права, перерозподілу функціонального навантаження між центром і периферією сучасної держави. Саме правосуб'єктність міста є ключовою теоретичною проблемою, яка постає при розгляді кола суб'єктів міського права.